

“România Durabilă” (SIPOCA 613)

Indicatori economici obiectivi vs. subiectivi ai satisfacției generale în viață. Descrierea și analiza determinantilor individuali ai percepției asupra calității vieții, în contextul pandemiei de Covid-19

RD06 (mai – iunie 2020)

Livrabil

luna august 2020

ACTIVITATEA A9

Elaborarea a minim 50 de barometre de opinie periodice realizate prin sondarea percepției publice și dezvoltarea unor module pentru analize mixte – combinații de indicatori hard și indicatori noi

SUBACTIVITATEA A9.2. Elaborarea periodică a unei lucrări narative de prezentare și informare bazată pe materialele de tip flash – news.

Elaborat de: Costin Ciobanu, Expert analiză indicatori subiectivi de tip economic

Data: 03/09/2020

Locul de desfășurare: București

Denumire proiect: “România durabilă” - Dezvoltarea cadrului strategic și instituțional pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030”

Cod proiect: SIPOCA 613

Introducere

Literatura de specialitate este ținta unei dezbateri robuste privind rolul indicatorilor obiectivi și subiectivi ai bunăstării (Layard 2010; Oswald and Wu 2010; Kahneman and Krueger 2006). În această dezbateră, indicatorii obiectivi sunt definiți ca fiind preocupați de studierea “lucrurilor care există independent de conștientizarea la nivel individual” (Kroll and Delhey 2013, 14), în timp ce indicatorii subiectivi se referă la aspecte care nu există independent de conștientizarea la acest nivel (Kroll and Delhey 2013, 14).

Pentru foarte mult timp, analiza bunăstării individuale s-a făcut prin prisma indicatorilor obiectivi, în special cei economici. Astfel, discuția la nivel academic și de politici publice s-a purtat în termeni de creștere economică și PIB per capita (pentru o critică a acestei abordări și o viziune alternativă, vezi Stieglitz, Sen, and Fitoussi (2009)). Problema unei astfel de viziuni este că ea nu este întotdeauna confirmată la nivel empiric. Astfel, Easterlin (1974), pe baza unei analize cantitative care include 19 țări dezvoltate și în curs de dezvoltare, nu identifică o corelație pozitivă între rezultatele economice și bunăstare (pentru rezultate mai recente identificând același puzzle, a se vedea Gasper (2005)). Aceste rezultate au făcut să fie acordată o tot mai mare atenție indicatorilor subiectivi în determinarea factorilor care explică bunăstarea, satisfacția generală în viață sau chiar fericirea, devenită și ea un concept de interes pentru economiști (Layard 2010). Măsurarea acestor indicatori subiectivi presupune în principal utilizarea instrumentului sondajelor de opinie, ceea ce aduce probleme legate de fiabilitate, de inter-subiectivitate și de revelarea preferințelor (vezi o critică a acestei direcții de cercetare aici: Bertrand and Mullainathan (2001)).

Concentrarea pe indicatorii obiectivi a pornit de la ideea de a furniza o descriere și înțelegere mai profundă asupra acțiunii umane. Atunci când modele empirice, precum cele ale lui Easterlin (1974), au scos în evidență că nu există o relație automată între rezultate economice (*output*) și bunăstare (*well-being*), atunci nevoia de a găsi sens și explicații a devenit acută. Indicatorii subiectivi au câteva avantaje majore, așa cum sunt ele discutate de Kroll and Delhey

(2013, 15-16): permit o perspectivă mai completă asupra acțiunii umane; oferă o evaluare generală asupra unei teme; susțin separarea dorințelor de nevoi la nivel individual; pot fi un foarte bun mijloc de a informa deciziile publice și politicile economice și sociale, fie prin analiză directă, descriptivă, fie prin analiză statistică; susțin participarea cetățenilor și o anumită democratizare a dezbaterii publice; permit rate ridicate de răspuns la aplicarea sondajelor de opinie și colectarea rapidă a informațiilor. În același timp, nu trebuie scăpate din vedere dezavantajele acestor indicatori (Kroll and Delhey 2013, 16-17): ei prezintă o problemă de măsurare, pentru că sunt mai puțin valizi (*valid*) și fiabili (*reliable*) în comparație cu măsurile obiective; induc problema bias-ului, legată de comparații sociale și norme societale în general, care pot varia temporal și spațial; pun în discuție problema divergenței, pentru că legătura dintre evaluările subiective și condițiile obiective de viață sunt mai degrabă slabe și nu întotdeauna orientate în aceeași direcție.

Totuși, în ultimii ani, avem o încercare tot mai mare de a lega analiza bunăstării umane (McGillivray 2007) de indicatori subiectivi (Oswald and Wu 2010). Cummins (2018), de exemplu, face o pledoarie solidă pentru integrarea măsurilor de bunăstare subiectivă în dezvoltarea politicilor publice și propune ca institutele naționale de statistică să măsoare sistematic acești indicatori în analizele lor.

Dincolo de dezbateră academică, așa cum se remarcă și mai sus, indicatorii subiectivi pot avea un rol important în decizia publică și în fundamentarea unor strategii naționale sau sectoriale de dezvoltare. În opinia lui Kroll and Delhey (2013, 18), indicatorii subiectivi (*subjective well-being*) sunt relevanți pentru cel puțin șase dimensiuni ale politicilor publice: monitorizarea progresului; analiza determinanților bunăstării pentru a informa elaborarea politicilor publice; evaluarea politicilor publice; examinarea divergențelor dintre măsurile obiective și subiective ale calității vieții; clasificarea performanței instituționale și alocarea resurselor publice; și fundamentarea obiectivelor și strategiilor de dezvoltare.

Scopul analizei

Această analiză are două principale obiective. În primul rând, referindu-se la contextul românesc, își propune să analizeze relația dintre măsurile obiective ale bunăstării la nivel economic și diferiți indicatori subiectivi care se referă la sentimentul economic și la optimismul din jurul percepției asupra evoluțiilor economice, atât la nivel național, cât și personal, retrospectiv și prospectiv. Acest tip de analiză, una preliminară, țintește să investigheze în ce măsură acești indicatori sunt divergenți sau nu, aducând o contribuție la dezbateră academică mai amplă din ultimii 50 ani.

În al doilea rând, prin intermediul unui sondaj de opinie realizat de către Sociopol în lunile mai-iunie, în contextul pandemiei de Covid-19, vom investiga care sunt determinanții satisfacției generale în viață (plus ai satisfacției cu starea de sănătate și cu satisfacția vieții de familie), pe baza unor variabile în special obiective măsurate în această cercetare cantitativă. Acest tip de demers este coerent cu cercetări realizate în țări dezvoltate (Oswald and Wu 2010; Gleib, Goldman, and Weinstein 2018), dar în Europa de Est, incluzând România (Hayo and Seifert 2003).

Indicatori economici obiectivi vs. percepții economice subiective: convergență sau divergență?

Pentru această analiză, am luat în calcul următorii indicatori economici obiectivi: creșterea anuală reală a PIB¹, PIB per capita (Euro)², proporția celor care sunt sub risc de sărăcie

¹ Sursa datelor este Eurostat. Numele indicatorului folosit pentru extragerea datelor este [nama_10_gdp]. Calculul creșterii pornește de la *Chain linked volumes, percentage change on previous period* și *Gross domestic product at market prices*. Data consultării: 08/05/2020.

² Sursa datelor este Eurostat. Numele indicatorului folosit pentru extragerea datelor este [nama_10_pc]. Calculul creșterii pornește de la *Current prices, euro per capita* și *Gross domestic product at market prices*. Data consultării: 08/05/2020.

și excluziune socială³ și inegalitatea veniturilor⁴. Datele sunt agregate la nivel anual pentru România, pentru perioada 2000-2019, însă pentru unii ani datele lipsesc (de exemplu, pentru indicatorii legați de sărăcie și inegalitate, seriile de timp încep doar din 2007).

Pentru indicatorii subiectivi, indicatorul optim este satisfacția generală în viață (mai mult despre acest indicator, în partea a doua a analizei) sau satisfacția cu situația economică (vezi Glej, Goldman, and Weinstein (2018)). Din păcate, Eurostat nu are astfel de date decât pentru anii 2013 și 2018. Ca alternativă, pentru comparații am utilizat datele lunare furnizate de Comisia Europeană privind încrederea consumatorilor colectate în urma unor sondaje de opinie reprezentative la nivel național în statele membre UE⁵. Mai exact, m-am concentrat pe următorii indicatori:

- **Evaluarea economică egotropică retrospectivă.** Întrebarea din chestionar: *Cum este situația financiară a familiei dumneavoastră, în acest moment, comparând-o cu cea de acum 12 luni? (Mult mai bună; Puțin mai bună; La fel; Puțin mai proastă; Mult mai proastă).*
- **Evaluarea economică egotropică prospectivă.** Întrebarea din chestionar: *Cum credeți că se va schimba situația financiară a familiei dumneavoastră, în următoarele 12 luni? (Va fi mult mai bună; Va fi puțin mai bună; Va rămâne la fel; Va mai fi puțin mai proastă; Va fi mult mai proastă).*
- **Evaluarea economică sociotropică retrospectivă.** Întrebarea din chestionar: *Dacă vă gândiți la situația generală a economiei din România, cum credeți că s-a schimbat aceasta*

³ Sursa datelor este Eurostat. Numele indicatorului folosit pentru extragerea datelor este [ilc_peps01]. Data consultării: 08/05/2020.

⁴ Sursa datelor este Eurostat. Numele indicatorului folosit pentru extragerea datelor este [ilc_di11]. Data consultării: 31/08/2020. Indicatorul se referă la proporția din venitul total disponibil deținută de cei 20% din populație cu cele mai mari venituri (a cincea chintilă) comparativ cu cei 20% din prima chintilă (cei cu cele mai mici venituri).

⁵ Reper metodologice pot fi consultate aici:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/bcs_user_guide_2020_02_en.pdf. Data consultării: 01/09/2020.

în ultimele 12 luni? (E mult mai bună acum; E puțin mai bună acum; E la fel; E puțin mai proastă acum; E mult mai proastă acum).

- **Evaluarea economică sociotropică prospectivă.** Întrebarea din chestionar: *Cum credeți că va evolua situația generală a economiei din România, în următoarele 12 luni? (Va fi mult mai bună; Va fi puțin mai bună; Va rămâne la fel; Va mai fi puțin mai proastă; Va fi mult mai proastă).*
- **Evaluarea prospectivă a șomajului.** Întrebarea din chestionar: *Cum credeți că va evolua nivelul șomajului în următoarele 12 luni? (Șomajul va crește mult; Șomajul va crește puțin; Va rămâne la fel; Va scădea puțin; Va scădea mult).*
- **Evaluarea veniturilor familiei.** Întrebarea din chestionar: *Care dintre următoarele afirmații descrie cel mai bine situația financiară a familiei dumneavoastră, în prezent? (Reușim să economisim mult; Reușim să economisim ceva; Cu veniturile noastre, abia reușim să ne acoperim cheltuielile curente; Trebuie să apelăm la economiile făcute anterior; Avem deja datorii).*
- **Un index al încrederii consumatorilor în economie**, calculat ca medie aritmetică pe baza a patru întrebări (prima, a doua și a patra de mai sus, plus încă o întrebare referitoare la cumpărarea de bunuri de folosință îndelungată în următoarele 12 luni, comparativ cu ultimele 12⁶).

Pentru România, indicatorii sunt disponibili lunar începând cu aprilie 2001 și reprezintă diferența dintre aspectele pozitive și negative. Pentru analiza curentă, am agregat datele la nivel anual calculând media aritmetică. Datele sunt ajustate sezonier.

⁶ Formularea întrebării este următoarea: *În următoarele 12 luni, cât de mult credeți că veți cheltui pentru a cumpăra bunuri de folosință îndelungată, în comparație cu cât ați cheltuit în cele 12 luni care tocmai au trecut? (Mult mai mult; Ceva mai mult; La fel; Ceva mai puțin; Mult mai puțin).* Pentru formularea completă a întrebărilor, a se consulta documentul următor: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/questionnaires_ro_cons_en_0.pdf (Consultat: 01/09/2020).

Figure 1: Evoluția indicatorilor economici obiectivi și subiectivi - Romania (2000-2019)

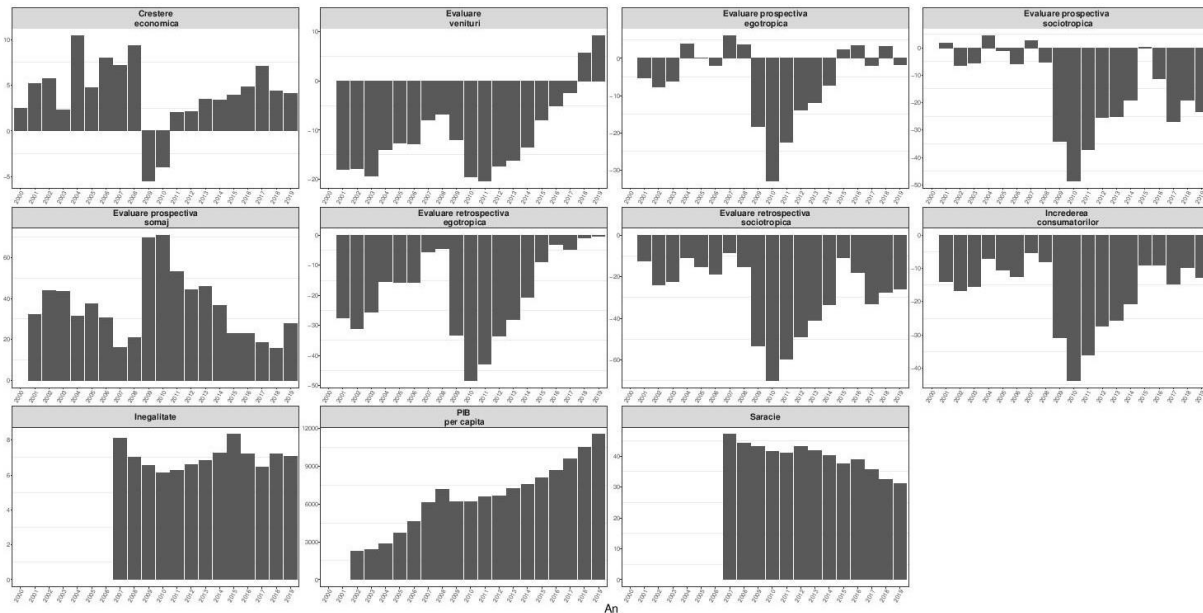

Figura 1 prezintă evoluția acestor indicatori obiectivi și subiectivi de-a lungul timpului, începând cu anul 2000. La o primă analiză descriptivă a datelor obiective, observăm următoarele:

- **Creșterea economică** înregistrată de România a fost una robustă pentru perioada avută în vedere, cu excepția momentului crizei din 2009-2010, când scăderea a fost una considerabilă. Momentul pre-aderare UE este marcat de o creștere economică consistentă, întrerupt doar mare criză globală. Începând cu 2011, creșterea economică se reia, cu un vârf în 2017 (care este însă sub ratele din perioada de pre-aderare; totuși, pentru a pune lucrurile în context, trebuie să ținem cont de creșterea volumului PIB în această perioadă).
- În privința **inegalității**, evoluțiile nu indică un trend clar după 2007. Revenirea economică post-2012 nu aduc o reducere a inegalității, ci o creștere. Se poate vedea, totuși, începând cu 2016 o scădere a disproporției dintre cei mai bogați și cei mai săraci români. Rămâne

de văzut cum va afecta pandemia această tendință, ținând cont că efectele de încetinire economică și de reducere a numărului de locuri de muncă devin vizibile.

- **PIB per capita** a crescut constant după 2000, ceea ce face ca, începând cu acest an, Banca Mondială să clasifice România drept o țară cu venit ridicat⁷. Momentul crizei din 2009-2010 a afectat totuși și acest indicator, așa că abia în 2013-2014 PIB/capita și-a revenit la valorile de dinainte de depresiunea globală.
- Referitor la **numărul celor aflați în risc de sărăcie și excluziune socială**, acesta a scăzut constant după 2007, ajungând în zona de 30% după ce, la momentul aderării la Uniunea Europeană, se afla aproape de pragul de 50%. Trendul este unul evident, întrerupt, încă o dată de momentul crizei din 2009-2010, când, având în vedere și măsurile de austeritate, procentul celor aflați în risc de sărăcie și excluziune socială a crescut.

Deși există în general o corespondență între datele obiective și subiective (a se vedea mai jos Figura 2), totuși trendul economic pozitiv scos în evidență de indicatorii discutați mai sus este departe de a fi reflectat în evaluările subiective. De exemplu, vedem că, pentru evaluarea retrospectivă egotropică, pentru cea retrospectivă sociotropică și pentru indexul legat de încrederea consumatorilor, valorile nu sunt niciodată pozitive. Acest lucru reflectă lipsa de încredere a românilor în evoluțiile economice, precum și o perspectivă critică asupra a ceea ce s-a întâmplat în trecutul apropiat atât la nivel personal, cât și la nivel național. De asemenea, evaluarea prospectivă a șomajului reflectă lipsa de optimism a românilor față de situația locurilor de muncă. Putem remarca aici discrepanța dintre această percepție și evoluția ratei șomajului, care este una foarte mică în România. Cert este că acest indicator obiectiv nu coboară niciodată sub zero, rezultat care poate fi interpretat prin prisma faptului că românii se tem constant de pierderea locurilor de muncă, fie personale, fie ale celor din jur (un aspect ce ar merita investigat

⁷ <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2020-2021>
(Consultat: 01/09/2020).

în mai multă profunzime). Situația evaluării veniturilor este oarecum similară, cu mențiunea că, începând cu 2017, vedem un trend pozitiv, ce rămâne a fi confirmat în contextul pandemiei și consecințelor sale economice. Chiar dacă preponderent negative, evaluările prospective sociotropice și egotropice indică mai multă complexitate în felul în care românii se raportează la aceste fenomene. Mai precis, referindu-ne la evaluarea prospectivă egotropică, observăm evaluări preponderent pozitive până la începutul crizei din 2009-2010 și începând cu 2016 (chiar dacă avem oscilații). Cât privește evaluarea economiei naționale în viitor, românii sunt constant pesimiști după 2008, deși această opinie nu este în niciun fel corelată cu creșterea substanțială a PIB-ului și a PIB-ului per capita din aceeași perioadă.

Figure 2: Corelariile între indicatorii economici obiectivi și subiectivi - România (2000-2019)

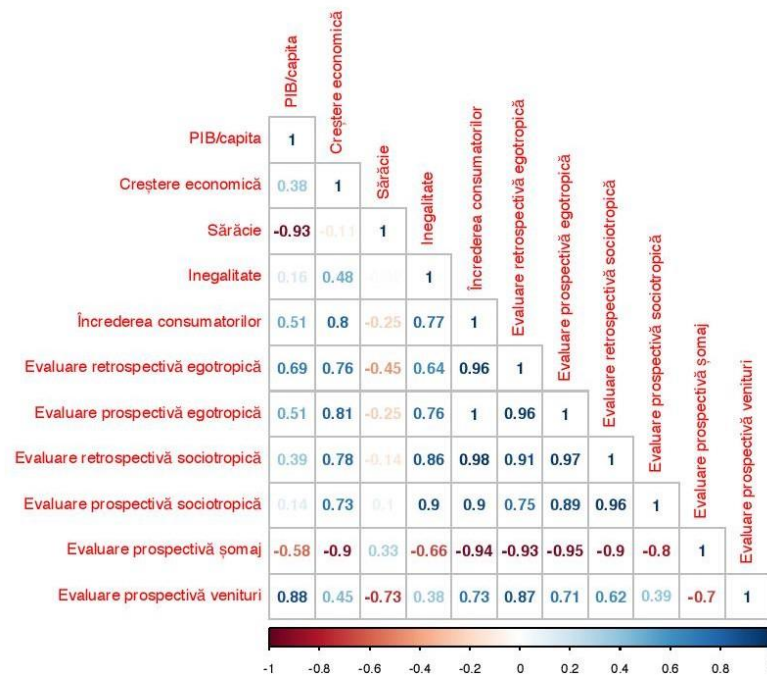
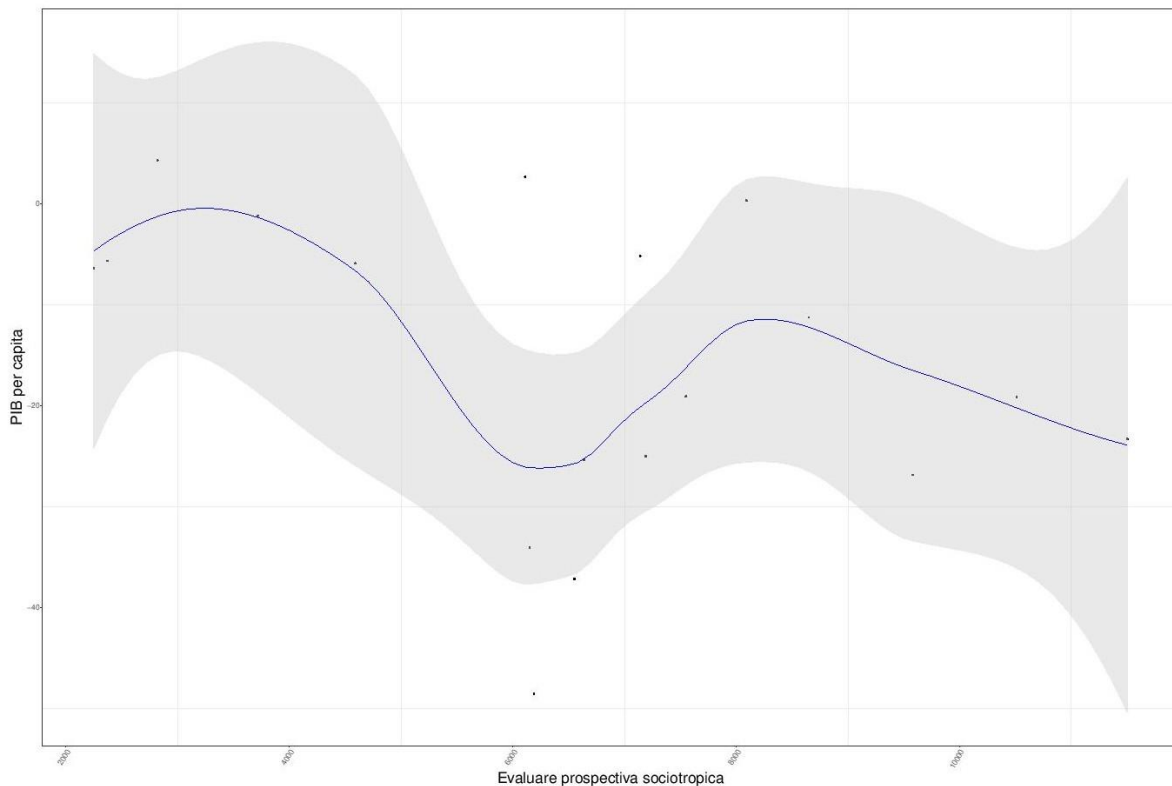

Figura 2 prezintă corelațiile bivariate (*bivariate correlations*) între acești 11 indicatori, pentru a avea o perspectivă mai robustă asupra felului în care ele interacționează. Așa cum se poate vedea, valoarea corelațiilor este în general ridicată. Atrage atenția corelația negativă dintre evaluarea prospectivă legată de șomaj și indicatorii economici obiectivi, semn că temerea românilor legată de pierderea locului de muncă nu este aliniată cu evoluțiile macroeconomice. Mai mult, vedem cum PIB/capita se corelează puternic cu evaluarea prospectivă a veniturilor, cu indicatorul legat de sărăcie și cu evaluarea retrospectivă egotropică, dar, așa cum discutăm și mai sus, este foarte slab corelat cu evaluarea prospectivă sociotropică (0.14). Deși țara se dezvoltă, românii în general nu sunt optimiști față de evoluția la nivel național.

Figure 3: Relația dintre PIB/capita și evaluarea economică sociotropică prospectivă - România (2000-2019)

Este nevoie de a investiga mai mult relațiile dintre aceste variabile și a explica mecanismele din spatele legăturilor. Pentru a face un pas în direcția corectă, este nevoie să știm mai mult decât faptul că mulți dintre indicatorii obiectivi și pozitive se corelează, este important să ne uităm și la direcție și la valoarea coeficientului. O perspectivă utilă ne oferă observarea relației dintre PIB/capita și evaluarea perspectivă sociotropică, prezentată în Figura 3. Aici putem observa, prin folosirea unei tehnici *loess*, că relația s-a putea să fie neliniară și să aibă direcții opuse la diferite niveluri de venit/momente de timp. Rămâne ca aceste relații să fie aprofundate, eventual cu serii de timp mai bune pentru indicatorii subiectivi, într-o altă analiză.

Descrierea și analiza determinanților individuali ai satisfacției generale în viață

Pentru partea a doua a analizei, vom opera cu sondajul Sociopol care a analizat diferite aspecte privind calitatea vieții și sărăciei în România. Sondajul a fost realizat în perioada 18 mai – 18 iunie 2020, pe un eșantion de 1018 persoane, reprezentativ pentru populația neinstituționalizată de peste 18 ani a României (eroarea maximă de eșantionare, la un nivel de încredere de 95%, este de +/- 3,2%).

Ca variabile dependente, ne vom axa în principal pe satisfacția generală în viață, care este măsurată pe baza unei întrebări devenite standard în practica de cercetare (Kahneman and Krueger 2006, 6). Întrebare este următoarea: *Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „foarte nemulțumit” iar 10 înseamnă „foarte mulțumit”, cât de mulțumit sunteți de viața dumneavoastră în general?* De asemenea, sondajul are două întrebări similare legate de satisfacția cu starea de sănătate (*Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „foarte nemulțumit” iar 10 înseamnă „foarte mulțumit”, cât de mulțumit sunteți de sănătatea dumneavoastră?*) și de satisfacția cu viața de familie (*Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „foarte nemulțumit” iar 10 înseamnă „foarte mulțumit”, cât de mulțumit sunteți de viața dumneavoastră de familie*).

Așa cum se poate vedea în Tabelul 1, nivelul mediu de satisfacție generală în viață este de 6,96 (pe o scală de la 1 la 10). Această valoare este sub cea ce Eurostat consemnează pentru România în 2013 și 2018⁸. De exemplu, în 2018, România are o medie de 7,3, sub media UE 27. În 2013, media era de 7,1, puțin peste UE27 (7)⁹. În ceea ce privește satisfacția cu starea de sănătate, media este de 7,52, iar satisfacția cu viața de familie este la nivelul cel mai ridicat – 8.41. Românii percep starea personală de sănătate și calitatea vieții de familie peste satisfacția generală în viață.

Înainte de a încerca să explic care sunt determinanți socio-demografici și economici ai evaluării satisfacției generale în viață, voi analiza corelațiile bivariante dintre aceste trei variabile, la care voi adăuga răspunsurile la alte două întrebări, pentru a vedea în ce măsură ele se referă la concepte similare. Mai precis, este vorba despre întrebarea referitoare la direcția României (*În general, considerați că România în momentul de față se îndreaptă într-o direcție bună sau într-o direcție greșită? Într-o direcție bună; Într-o direcție greșită*) și la satisfacția generală cu viața din România (*Cât de mulțumit sunteți de felul în care trăiți în România? Foarte mulțumit; Destul de mulțumit; Destul de nemulțumit; Foarte nemulțumit*). Ultimele două variabile au fost recodate în variabile binare (1 pentru direcție bună, 0 pentru direcție greșită; 1 pentru foarte mulțumit și destul de mulțumit, 0 pentru destul de nemulțumit și foarte nemulțumit). Doar răspunsurile valide au fost luate în considerare (această precizare se aplică pentru restul analizelor).

⁸ De asemenea, trebuie menționat că Eurostat folosește și raportează pentru răspunsuri o scală de la 0 la 10, cu 11 puncte.

⁹ Mai multe detalii aici: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=400088> (Consultat: 01/09/2020).

Table 1: Statistici descriptive - variabile dependente, Sondaj Sociopol

	N	Medie	Deviatie standard	Mediana	Min	Max	Eroare standard
Satisfactie generala in viata	1006	6.96	2.23	7.00	1	10	0.07
Satisfactie cu starea de sanatate	1003	7.52	2.28	8.00	1	10	0.07
Satisfactie cu viata de familie	964	8.41	2.10	9.00	1	10	0.07

Table 2: Corelatii intre indicatori subiectivi - Sondaj Sociopol

	Satisfactie generală in viata	Directie buna (Romania)	Satisfactie cu viata in Romania	Satisfactie cu starea de sanatate	Satisfactie cu viata de familie
Satisfactie generala in viata	1				
Directie buna (Romania)	0.14	1			
Satisfactie cu viata in Romania (multumit)	0.4	0.24	1		
Satisfactie cu starea de sanatate	0.42	0.08	0.18	1	
Satisfactie cu viata de familie	0.4	0.07	0.21	0.36	1

Table 3: Determinantii socio-demografici ai satisfactiei generale in viata - sondaj Sociopol

	Model 1	Model 2
Varsta	-0.12 (0.03)***	-0.11 (0.03)**
Varsta la patrat	0.00 (0.00)**	0.00 (0.00)**
Femeie	0.31 (0.15)*	0.32 (0.16)*
Venit (log)		0.31 (0.07)***
Educatie - Primara	0.30 (0.23)	0.26 (0.25)
Educatie - Superioara	0.19 (0.21)	0.02 (0.23)
Etnie - Maghiar	2.85 (1.79)	2.69 (1.78)
Etnie - Roman	2.20 (1.77)	2.20 (1.77)
Etnie - Rrom	2.00 (1.81)	1.98 (1.81)
Activitate - Angajat	0.39 (0.31)	0.20 (0.37)
Activitate - Casnic(a)	-0.65 (0.34)	-0.32 (0.40)
Activitate - Pensionar	-0.42 (0.37)	-0.62 (0.43)
Activitate - Somer	-1.66 (0.63)**	-1.26 (0.70)
Activitate - Student	0.32 (0.46)	0.57 (0.55)
Membri ai familiei in strainatate	0.25 (0.17)	0.30 (0.18)
Regiune - Centru	0.07 (0.52)	-0.18 (0.61)
Regiune - Nord-Est	0.15 (0.50)	0.05 (0.59)
Regiune - Nord-Vest	0.20 (0.52)	0.31 (0.60)
Regiune- Sud	-0.02 (0.50)	-0.30 (0.59)
Regiune - Sud-Est	0.26 (0.52)	-0.06 (0.61)
Regiune Sud-Vest	0.46 (0.52)	0.65 (0.62)
Regiune - Vest	0.32 (0.53)	0.24 (0.61)
Tip localitate - Rural mare	-0.40 (0.54)	-0.19 (0.62)
Tip localitate - Rural mediu	0.09 (0.53)	0.47 (0.62)
Tip localitate - Rural mic	0.68 (0.57)	0.72 (0.65)
Tip localitate - Urban cvasi-comune	0.08 (0.58)	0.38 (0.68)
Tip localitate - Urban foarte mare	-0.13 (0.58)	-0.00 (0.67)
Tip localitate - Urban mare	0.41 (0.57)	0.72 (0.66)
Tip localitate - Urban Mediu	0.18 (0.58)	0.68 (0.67)
Tip localitate - Urban mic si foarte mic	0.02 (0.58)	0.06 (0.66)
(Intercept)	7.00 (1.95)***	4.26 (2.04)*
R ²	0.10	0.13
Adj. R ²	0.07	0.10
Numar observatii	983	816
RMSE	2.16	2.14

Nota: *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$. Regresie liniara (OLS), erori standard in paranteza. Variabila dependenta pentru ambele modele: satisfactie generala in viata. Categoriile de referinta pentru fiecare variabila independenta: Educatie - Educatie medie; Etnie - Alta; Activitate - Alta; Regiune - Bucuresti-Ilfov; Tip Localitate - Bucuresti.

Tabelul 2 arată corelațiile bivariate între aceste cinci variabile. Observăm că satisfacția generală în viață este foarte puțin corelată cu evaluarea direcției în care merge România (0.14). Corelațiile sunt mai puternice când ne uităm la relațiile cu satisfacția cu viața în România (0.4), satisfacția cu starea de sănătate (0.42) și satisfacția cu viața de familie (0.4). Evaluarea direcției țării este corelată la nivel de 0.24 cu satisfacția cu viața din România, dar foarte puțin legată de restul celor trei variabile. Ce observăm în general este nivelul scăzut și mediu de corelare între acești indicatori, semn că ele ar putea vorbi despre aspecte diferite ale percepției subiective de bunăstare.

Pasul următor este să ne concentrăm pe satisfacția generală în viață (variabilă dependentă, de investigat) și să evaluăm în ce măsură variabile independente legate de aspecte socio-demografice explică răspunsurile românilor. Pentru aceste estimări, iau în calcul modelările deja prezente în literatura de specialitate (Oswald and Wu 2010; Hayo and Seifert 2003). Concret, testez puterea explicativă a următoarelor variabile: vârstă, vârstă la pătrat (pentru a vedea dacă relația este neliniară), sex, educație (primară, secundară, superioară), etnie (român, maghiar, rrom și altă etnie), activitate (angajat, pensionar, casnic(ă), șomer, student, altă activitate), prezența în familie a unui membru care este în străinătate, regiunea de dezvoltare (cele 8 la nivel NUTS-2) și tipul localității în care respondentul locuiește. Pentru un al doilea model, voi adăuga și variabila venitul gospodăriei, pentru a observa dacă acest important indicator economic obiectiv are impact asupra satisfacției generale în viață. Pentru a normaliza distribuția, folosesc logaritmul variabilei venit.

Pentru analiză, folosesc regresia liniară (OLS), iar rezultatele sunt prezente în Tabelul 3. În modelul 1, cel care nu include venitul, observăm că vârsta are un efect consistent asupra satisfacției generale în viață, dar că efectul este unul neliniar. Efectul are formă de U și înseamnă că acei de vârstă medie sunt cel mai puțin satisfăcuți cu viața lor. Pentru cei în vârstă, satisfacția generală în viață crește. Observăm de asemenea că femeile exprimă un nivel superior de satisfacție în viață față de bărbați. Șomajul are un puternic efect negativ asupra satisfacției

generale în viață. Alte variabile, precum educația, etnia, reședința sau zona geografică au un impact asupra variabilei dependente care nu este diferit de zero. Rezultatul este oarecum surprinzător, mai ales în privința educației, pentru că în general așteptarea este ca persoanele mai educate să aibă un nivel superior de satisfacției generală.

Modelul 2 din Tabelul 3 are aceeași specificație ca modelul 1, doar că logaritmul venitului este adăugat. Această variabilă economică obiectivă are un impact diferit de zero din punct de vedere statistic. Din punct de vedere al dimensiunii efectului, vedem că o creștere de 1% a venitului va înseamnă creștere de 0,03 a satisfacției. Restul variabilelor își păstrează efectul și direcția, cu mențiunea că, așa cum era de așteptat după introducerea venitului în ecuație, impactul pentru șomeri nu mai este diferit de zero. O primă concluzie este că indicatori economici obiectivi, precum venitul, reprezintă un determinant care nu poate fi ignorat pentru satisfacția generală în viață.

Ultimul pas al analizei cantitative este să considerăm diferite aspecte economice și sociale legate de nivelul de trai și să vedem cu ele au efect asupra satisfacției generale în viață. Mai exact, pe baza întrebărilor Sociopol, voi evalua impactul următoarelor variante independente (toate recodate binar): îmbunătățirea situației economice în ultimul an; probleme cu plata întreținerii la timp; nivel de trai superior¹⁰; dificultăți în cumpărarea medicamentelor; fără dificultăți în asigurarea mesei zilnice; fără dificultăți la plata întreținerii; dificultăți în încălzirea locuinței; cei care nu-și permit să aibă două perechi solide de încălțăminte; cei care trăiesc fără împrumuturi pentru traiul zilnic; cei care nu-și permit haine noi; cei care nu-și permit haine călduroase iarna; cei care nu au economii; cei care își permit cheltuieli neprevăzute; cei care estimează o creștere a cheltuielilor în următorii trei ani; cei care nu-și permit să mănânce carne o dată la două zile; cei care sunt mulțumiți cu bunurile deținute. Aceste variabile (care aproape unanim țintesc aspecte obiective), alături de variabilele socio-demografice din modelul 2 din Tabelul 3, sunt folosite

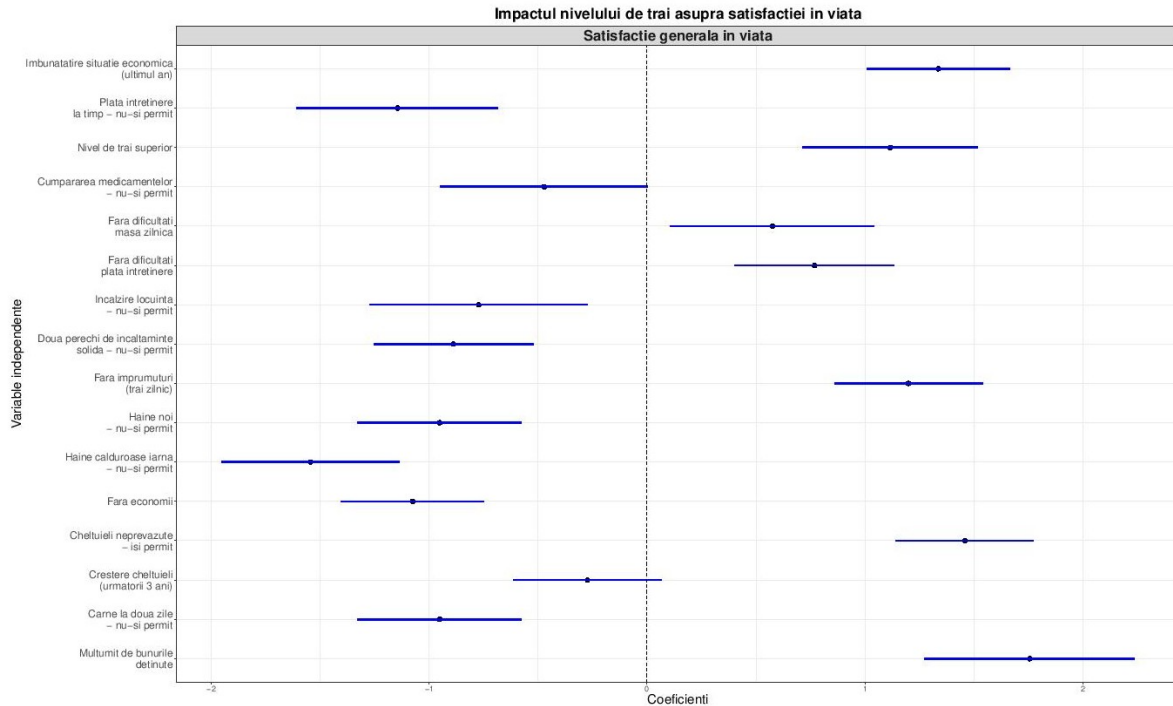
¹⁰ Acestea sunt persoane care declară că "Banii pe care îi avem ne permit să trăim bine" sau că "Banii pe care îi avem ne permit să avem tot ce ne dorim".

pentru a estima 16 regresii liniare (OLS). Figura 4 arată coeficienții, cu indicarea variabilei independente și a celei dependente.

În Figura 4, putem observa următoarele rezultate: cei cu o situație economică îmbunătățită în ultimul an, cei care au un nivel de trai superior, cei care nu au dificultăți cu plata întreținerii sau cu masa zilnică, cei care nu au nevoie de împrumuturi pentru viața de zi cu zi, cei care își permit cheltuieli neprevăzute și cei care sunt mulțumiți cu bunurile deținute au o satisfacție generală mai mare. Acest lucru se întâmplă chiar menținând constante aspectele sociale și demografice tipice ale fiecărui individ. Pe de altă parte, a avea dificultăți la plata la timp a întreținerii, a avea dificultăți cu cumpărarea medicamentelor, cu încălzirea locuinței, cu hainele, hrana și încălțăminte și cu asigurarea unei economii înseamnă că un respondent va raporta un nivel inferior de satisfacție în viață. Aceste analize sunt corelaționale, nu cauzale, dar sunt în măsură să confirme că indicatorii economici și sociali obiectivi au cu adevărat impact asupra bunăstării subiective.

Figure 4: Impactul nivelului de trai asupra satisfacției în viață - sondaj Sociopol

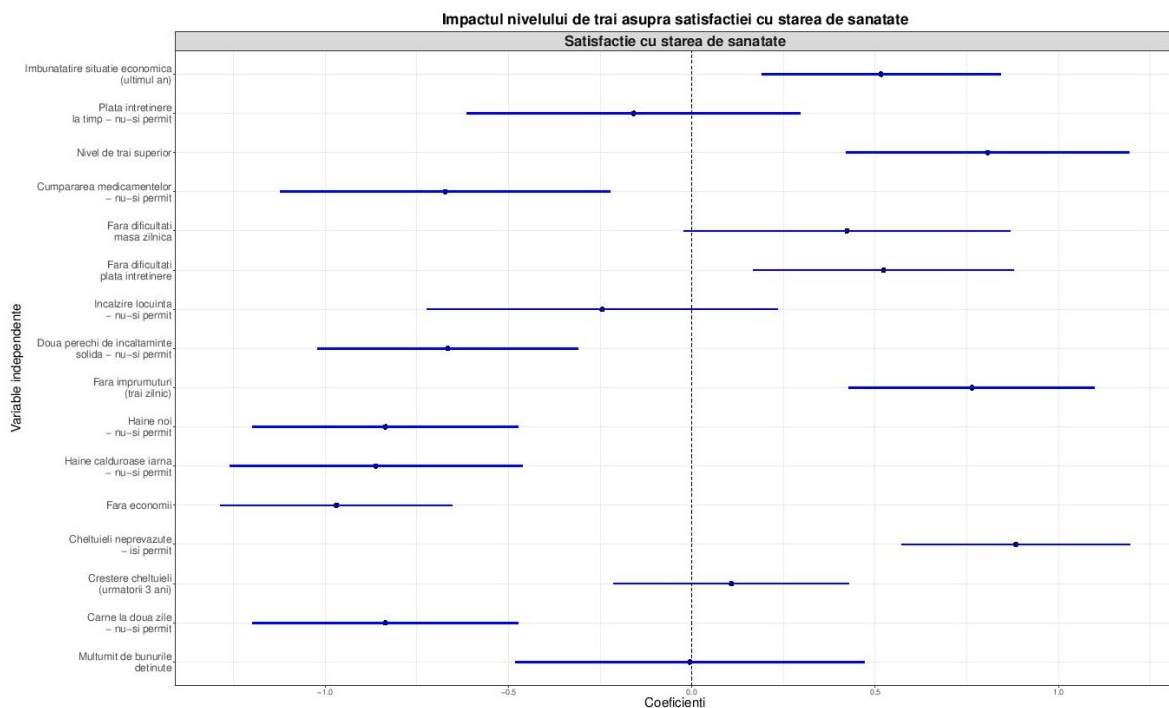
Figurile 5 și 6 reiau analiza din Figura 4, doar că, de această dată, variabilele dependente sunt satisfacția cu propria stare de sănătate (Figura 5) și satisfacția cu viața de familie (Figura 6). Uitându-ne la Figura 5, vedem că dificultatea la achiziționarea medicamentelor, la procurarea hranei, a hainelor și încălțămintei afectează negativ satisfacția în viață. Practic, avem confirmarea rezultatelor din Figura 4, cu toate că acum mai multe efecte nu mai sunt diferite de zero. În ceea ce privește satisfacția cu viața de familie (Figura 6), concluziile sunt foarte similare, dacă nu identice cu cele din Figura 4.

Concluzii

Această analiză se situează în spațiul amplu al dezbaterii referitoare la indicatori (economici și sociali) obiectivi și subiectivi și rolul lor în evaluarea calității vieții și a satisfacției cu viața în general. Pornind de la România și folosind date și analize cantitative, am arătat două lucruri importante.

Figure 5: Impactul nivelului de trai asupra satisfacției cu starea de sanatate - sondaj Sociopol

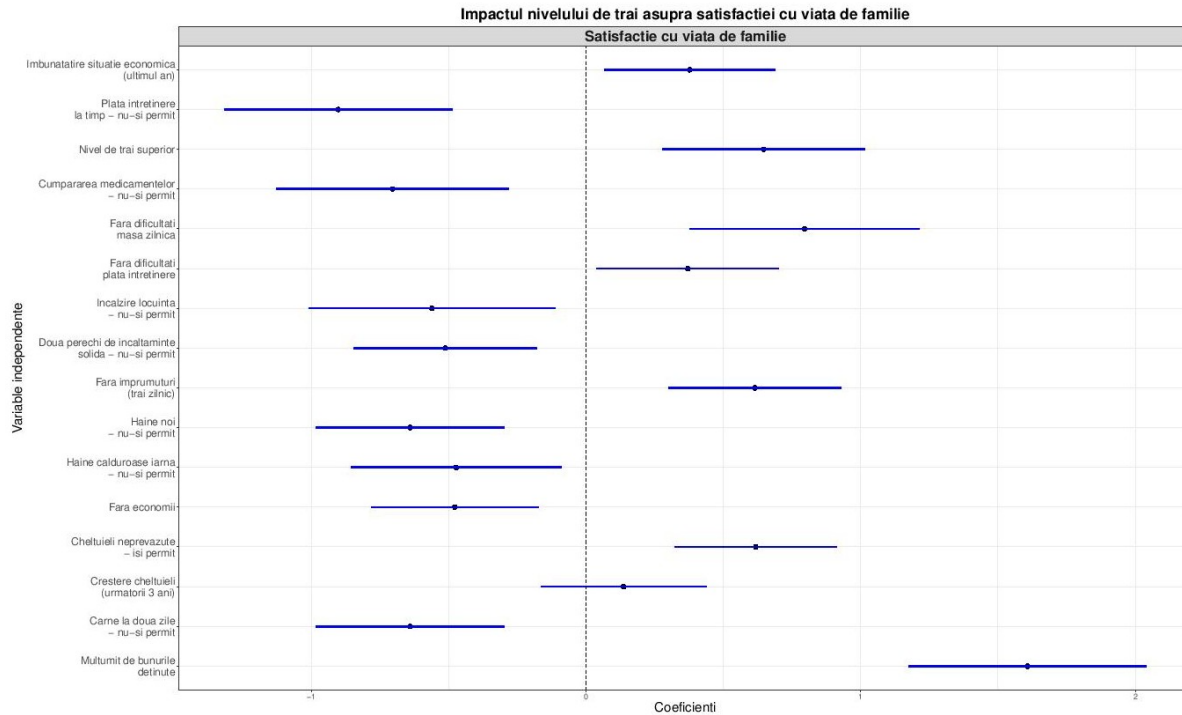
În primul rând, există o corelație între seriile de timp pentru variabile economice obiective și subiective, dar acestea urmează pattern-uri diferite, ceea ce reclamă investigații suplimentare. Cert este că aceste două dimensiuni nu trebuie privite izolat, ci împreună, ca parte a efortului de a mapa mai bine realitatea economică și socială. A considera soluții care să excludă o abordare sau alta nu reprezintă o pistă favorabilă. Dimpotrivă, analiza unor relații neliniare, eventual cu diferite serii de timp, poate produce concluzii interesante despre felul în care românii se

raportează la realitatea economică obiectivă și o transferă în evaluări egotropice sau sociotropice retrospective și, mai ales, prospective.

În al doilea rând, România este încă departe de a fi o societate post-materialistă (Inglehart 1977), astfel că aspecte economice obiective precum veniturile și aspecte legate de confortul vieții de zi cu zi au un efect consistent asupra satisfacției generale în viață. Aceste concluzii nu au doar o dimensiune empirică și normativă, dar și una acțională, pentru că indică nevoia de intervenții și politici publice care să țintească reducerea sărăciei și excluziunii sociale. Intervenții în domenii clar definite, precum cele avute în vedere în analiză, pot crea premisele pentru ameliorarea stării de fapt. Cu mențiunea că această analiză se bazează doar pe o fotografie de moment, exact după sfârșitul stării de urgență în România, rămâne să investigăm dacă aceste concluzii vor fi validate de analize similare. Provocarea pe care pandemia de Covid-19 o aduce la nivelul deciziei publice și a strategiilor de dezvoltare reclamă analiză empirică detaliată și constantă.

Figure 6: Impactul nivelului de trai asupra satisfacției cu viața de familie - sondaj Sociopol

Referințe

- Bertrand, Marianne, and Sendhil Mullainathan. 2001. "Do People Mean What They Say? Implications for Subjective Survey Data." *The American Economic Review* 91 (2): 67–72.
- Cummins, Robert A. 2018. "Subjective Wellbeing as a Social Indicator." *Social Indicators Research* 135 (3): 879–91. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1496-x>.
- Easterlin, Richard A. 1974. "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence." *Nations and Households in Economic Growth*, 89–125.

- Gasper, Des. 2005. "Subjective and Objective Well-Being in Relation to Economic Inputs: Puzzles and Responses." *Review of Social Economy* 63 (2): 177–206.
- Glei, Dana A., Noreen Goldman, and Maxine Weinstein. 2018. "Perception Has Its Own Reality: Subjective versus Objective Measures of Economic Distress." *Population and Development Review* 44 (4): 695–722. <https://doi.org/10.1111/padr.12183>.
- Hayo, Bernd, and Wolfgang Seifert. 2003. "Subjective Economic Well-Being in Eastern Europe." *Journal of Economic Psychology* 24 (3): 329–48. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(02\)00173-3](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(02)00173-3).
- Inglehart, Ronald. 1977. "Values, Objective Needs, and Subjective Satisfaction Among Western Publics." *Comparative Political Studies* 9 (4): 429–58. <https://doi.org/10.1177/001041407700900403>.
- Kahneman, Daniel, and Alan B Krueger. 2006. "Developments in the Measurement of Subjective Well-Being." *Journal of Economic Perspectives* 20 (1): 3–24. <https://doi.org/10.1257/089533006776526030>.
- Kroll, Christian, and Jan Delhey. 2013. "A Happy Nation? Opportunities and Challenges of Using Subjective Indicators in Policymaking." *Social Indicators Research* 114 (1): 13–28. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0380-1>.
- Layard, R. 2010. "Measuring Subjective Well-Being." *Science* 327 (5965): 534–35. <https://doi.org/10.1126/science.1186315>.
- McGillivray, Mark, ed. 2007. *Human Well-Being*. London: Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230625600>.
- Oswald, A. J., and S. Wu. 2010. "Objective Confirmation of Subjective Measures of Human Well-Being: Evidence from the U.S.A." *Science* 327 (5965): 576–79. <https://doi.org/10.1126/science.1180606>.
- Stiglitz, Joseph, Amartya Sen, and Jean-Paul Fitoussi. 2009. "Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress."

UNIUNEA EUROPEANĂ

